ACADEMISCHE VERHANDELINGEN

OVER

KOLONIALE ONDERWERPEN.

Meermalen, bij het bespreken van academische dissertaties in het Rechtskundig Tijdschrift *Themis* of elders, heb ik mijne ingenomenheid daarmede te kennen gegeven, omdat men daaraan dikwerf belangrijke, onder deskundige leiding goed bewerkte monographien te danken heeft, die over de daarin behandelde onderwerpen veel wezenlijk wetenswaardigs, althans veelal eene ruime literatuur-opgave mededeelen.

Tot staving dier gunstige meening zou ik mij slechts hebben te beroepen op het gunstig bekende vijftal dissertaties, tusschen de jaren 1857—1866 verschenen, gewijd aan de geschiedenis van Ned.-Indië in het eerste derde deel dezer eeuw en die inderdaad tot onze betere bekendheid met die geschiedenis hebben bijgedragen.

Mijne ingenomenheid met zoodanige stukken leidde mij er toe na te gaan welke dissertaties al zoo gedurende eene reeks van jaren aan koloniale onderwerpen waren gewijd geweest. Ik kon daarvoor putten uit mijne eigene boekverzameling, uit mijne aantekeningen, uit de catalogussen van het Indisch Genootschap en van het Kon. Instituut voor de Taal- land- en Volkenkunde van Ned.-Indië en uit die van de verzamelingen van oude en nieuwe boeken van de Heeren F. Muller te Amsterdam en M. Nijhoff ¹ te 's Gravenhage.

Ware het streven naar volledigheid mijn doel geweest, dan hadde ik mij natuurlijk de moeite moeten getroosten de collectiën dissertatiën, in de bibliotheken onzer drie Universiteiten

¹ Juist voor het ter perse gaan van dit stuk kon nog worden ingezien Nijhoff's nieuwste Catalogus, no. 161, Mai 1880: "Livres anciens et modernes, en vente aux prix marqués chez M. Nijhoff à la Haye. Droit public et jurisprudence." Er werd niets in aangetroffen dat ik niet reeds had vermeld.

en voormalige Athenaea berustende en die der Maatschappij voor de Nederlandsche Letterkunde na te pluizen. Zoover ben ik niet gegaan, maar ik heb toch iets analoogs gedaan. Door den Heer Campbell, den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek alhier, wist ik dat de bibliotheek in het bezit is eener rijke verzameling academische dissertatiën en dat deze afzonderlijk is gecatalogiseerd. Met zijne gewone welwillendheid stelde de Heer Campbell die catalogussen te mijner beschikking en verleende mij inzage van hetgeen ik daaruit opteekende. Menig uur werd aan dit onderzoek besteed, niet vruchteloos, daar het leidde tot het opteekenen van een 15 à 20tal dissertatiën, elders niet vermeld gevonden.

(Voor den toekomstigen gebruiker der dissertatiën-collectie op de Kon. Bibliotheek teken ik nog aan, dat hij er zal vinden eene niet zeer uitvoerige Lijst van juridische dissertatiën van de 17de tot het begin der 19de eeuw in Noord-Nederland verdedigd, eene keurige lijst van het groot aantal op de Kon. Bibliotheek aanwezige, tusschen 1813 en 1872 geschreven dissertatiën en eene soortgelijke jaarlijks bijgehouden lijst voor de na 1872 geschreven dissertatiën. Al wat van dien en anderen letterkundigen aard den Koning wordt aangeboden en niet in Zr. Maj. particuliere bibliotheek behoort te blijven, wordt, vergis ik mij niet, reeds van den tijd van Koning Willem I af, jaarlijks door 's Konings welwillendheid aan de Kon. Bibliotheek afgestaan, die daardoor voortdurend tal van goed geconditioneerde werken verkrijgt.)

De onder-bibliothecaris der Kon.bibliotheek, Dr. T. C. L. Wijnmalen, had de goedheid mijne aandacht te vestigen op de vier volgende bronnen: „*Catalogus Dissertationum et Orationum Juridicarum defensarum et habitarum ab a. 1600 ad 1866 in Academia Neerlandiae, Germaniae et Succiae, quae venales prostant apud Fredericum Muller, Bibliopolam.*” (Amstel., 1867), de titels van meer dan 10,000 academische dissertatiën en oratiën behelzende; gelijke, in hetzelfde jaar door den Hr. Muller uitgegeven „*Catalogus plus quam 2700 Diss. en Or. Theologicarum*”, ook bij hem verkrijgbaar; het „*Repertorium Dissertationum Belgicarum, sive Index chronologicus et nominali-alphabeticus omnium dissertationum inauguralium quae ab a. 1815 usque ad a. 1830 auspiciis Academicarum belgicarum sunt impressae. Digessit J. J. DODT, Flenopolitanus, Cimbreslesvicensis.*” (Traj. ad Rh., ex officina N. van der Monde),

en het „Register van Academische Dissertaties en Oraties betreffende de geschiedenis des Vaderlands; aanhangsel op het Repertorium van verhandelingen en bijdragen, bijeengebragt en systematisch geschikt door de Commissie van geschied- en oudheidkunde van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde“, (Leiden, E. J. Brill, 1866), de titels van 1600 stukken bevattende.

Het doorbladeren van die collectien is niet onnut geweest. Behalve veel dat reeds van elders bekend was, vond ik ook nog eenige titels van stukken, elders niet aangetroffen.

De Heer Wijnmalen had ook de goedheid mijne aandacht te vestigen op enkele, niet op de bedoelde lijsten vermelde dissertatiën van de laatste jaren, welke aan mijne aandacht waren ontsnapt.

Uit dit een en ander blijkt dat, al was, ook blijkens den door mij gekozen titel, het streven naar volledigheid niet bepaald mijn doel, ik toch wel mijn best heb gedaan niet al te veel onvermeld te laten.

De onvolledigheid, welke mij wellicht toch nog zal worden verweten, zal, vermoed ik, nog meer gelden de oraties dan de dissertaties. Aanvankelijk was het voornemen enkel de koloniale *Dissertationes pro gradu doctoratus* te vermelden. In de geraadpleegde catalogi werden ook nog al eens professorale Oraties vermeld gevonden, meer of min over koloniale onderwerpen handelende. Dit bracht mij op het denkbeeld ze ook te vermelden. Aangezien het voornemen daartoe eerst later werd opgevat, zou het wel kunnen gebeuren dat in de eerst vermelde bronnen Oraties zijn vermeld, welke over het hoofd werden gezien en dus hier niet zijn opgeteekend. Veel zal het echter niet zijn.

Door dit een en ander verkreeg ik de titels van ruim een 150tal van „Koloniale Dissertaties en Oraties“, in anderhalve à twee eeuwen grootendeels hiertelende in het licht gegeven; wel een bewijs dat ook reeds in lang verlopen jaren koloniale onderwerpen de aandacht trokken, ook soms van de *Spes patriae*.

Een vitter maakt wellicht de aanmerking, dat onder die 157 nummers nog al stukken voorkomen, die niet bepaald kunnen worden gezegd koloniale onderwerpen te behandelen. Ik zou antwoorden dit zeer goed te weten, maar dat het mij bij eene opgave als deze wenschelijk voorkwam liever eer wat te veel dan te weinig te geven — en dat de schade niet bijzonder

groot is, zoo men als koloniaal vermeld vindt wat dit, op de keper beschouwd, eigenlijk niet is, mits daardoor slechts de aandacht op een meer of min belangrijk, den lezer tot nu toe wellicht onbekend gebleven stuk wordt gevestigd. Bij sommige rubrieken is ook uitdrukkelijk gezegd, dat niet al het vermelde onder de eigenlijke rubriek koloniale diss. kon worden gerangschikt, maar eenvoudig ter completeering was opgenomen.

Ik durf gissen dat er onder de vermelde titels zijn waarvan het bestaan onbekend bleef zelfs aan mannen, die zich veel met koloniale literatuur bezig houden. Het kwam mij niet onnut voor die titels hier te vermelden, zoowel om anderen de gelegenheid te geven die lijst desverkiezende aan te vullen, als om te doen zien welke koloniale onderwerpen alzo in vroeger en later jaren de aandacht onzer dissertatie-schrijvers en oratiehouders trokken en om aan volgende dissertatie-schrijvers de gelegenheid te geven na te gaan welke koloniale onderwerpen nog te behandelen overblijven.

Over het geheel genomen, is bij het vermelden der titels de chronologische orde in acht genomen. Maar ter vergemakkelijking van het onderzoek der te vermelden stukken, zijn deze onder een dertiental verschillende rubrieken gerangschikt en daarin zijn soms de één onderwerp besprekende of min of meer bij elkaar behorende stukken bij elkaar gevoegd. Soms was het niet gemakkelijk, op den titel afgaande, te beslissen onder welke rubriek een of ander stuk behoorde te worden gebracht, en een ander had het wellicht onder eene andere rubriek gerangschikt dan hier geschiedde. Een ander had wellicht ook eene betere onderverdeeling in rubrieken aangegeven. Maar ik vlei mij toch dat de gekozen rangschikking tot vergemakkelijking van het overzicht zal strekken — en dan is het doel bereikt.

In den regel heb ik mij bepaald bij het volledig vermelden der titels. Soms wordt echter omtrent het stuk iets meer gezegd, b. v. waar het beoordeeld werd, of het eene tweede uitgave beleefde, enz. Enkele malen werden ook omtrent de schrijvers zelven eenige bijzonderheden vermeld.

Nog zij aangeteekend dat verreweg het meerendeel dier stukken, ook al werden zij oorspronkelijk niet in den handel gebracht, verkrijgbaar zijn bij de Heeren boekhandelaren F. Muller te Amsterdam en M. Nijhoff te 's Hage, terwijl de meesten er van voorhanden zijn in de bilbliotheken van de ver-

schillende universiteiten, in de bibliotheek van de Maatschappij voor Nederlandsche Letterkunde te Leiden, in de Kon. Bibliotheek of wel in de bibliotheken van het Indisch Genootschap en van het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, thans zoo goed gehuisvest in 's Instituu'ts gebouw op de Heerengracht te 's Hage, waar ieder belangstellende ze kan raadplegen, hetgeen natuurlijk mede het geval is met die in de Koninklijke en andere openbare bibliotheken opgenomen.

Ten slotte dezer aan de te geven lijst, het hoofddoel van dit stuk, voorafgaande mededeelingen, moge mij eene opmerking, het uiten van een wensch vergund zijn. Uit de geraadpleegde bronnen blijkt, (het werd ook geconstateerd in het bovenvermeld „Register van Academische Diss.“, in 1866 te Leiden uitgegeven,) dat nergens hier te lande eene volledige verzameling der in Nederland geschrevene academische dissertatiën bestaat. Sommige der vermelde stukken werden in drie, vier of meer der geraadpleegde Catalogi vermeld gevonden, andere in slechts eene enkele of in geene. Zou het niet wenschelijk zijn zoo de Bibliotheek onzer oudste, de Leidsche, Universiteit, of die der Maatschappij v. d. Ned. Letterkunde, thans zoo broederlijk met deze onder één dak vereenigd, er naar streefde zoodanige volledige verzameling aan te leggen? De zaak zij aan de welwillende aandacht van de besturen dier beide bibliotheken aanbevolen. De vervulling van dien wensch is, wat de verloopene eeuwen aangaat, zeker verre van gemakkelijk. Maar, werd voortdurend naar het completeeren der verzameling gestreefd, er zou ongetwijfeld langzamerhand zeer veel van het nog ontbrekende worden verkregen.

Nu volge mijne lijst.

I. OVER KOLONIEN IN HET ALGEMEEN EN OVER EENIGE VREEMDE KOLONIEN.

1. BORSKI, G. VAN WIERINGHEN-, De Phoenicum Coloniis. Tr. ad Rh., 1825.
2. WICHERS, R. H. EYSSONIUS-, Diss. lit. de Coloniis Veterum. Gron. 1825.

(Handelt alleen over de kolonien der Phoeniciërs, Grieken en Romeinen.)

3. GERADON, J. J.-, Quae differentia est inter Colonias veterum et recentiorum populorum. Leod., 1822.
4. HARLESSSEN, A. L. VAN-, De Jure colonario, sive coloniae non perpetuae sed simplicis. Jenae, 1666.
5. SCHUILENBURCH, F. P. W. VAN-, De Jure Coloniarum. L. B., 1787.
6. WASSENAER, W. F. H. VAN-, De Coloniis. Tr. ad Rh., 1773.
7. BRAND, C. J.-, De Jure Coloniarum. L. B. 1820.
8. DEDEL, G.-, De Coloniis. L. B., 1826.
9. OPHOVEN, H. E.-, De Coloniis. Leod., 1829.
10. BRICOURT, J. J.-, De Coloniis tum intra, tum extra Europam constituendis. Lov., 1829.
11. WESTERVEEN, A. VAN-, Dissertatio — en Dissertatio secunda — de Jure quod competit Societati Foederati Belgii ad navigationem et commercium Indiae Orientalis adversus incolas Belgii Hispaniae (hodie) Austriaci. Amst., 1723 en 1733.
12. HILGERS, M. Th.-, De Jure quod competit Societati privilegiatae Foederati Belgii ad navigationem et commercia Indiarum Orientalium. L. B., 1741.
13. HOECKNERUS, J. F.-, De alimentis aliisque officiis, etc., atque commercio Belgii Austriaci cum Indis adversus Belgas Foederatos ex legibus natur. et gentium. Lips., 1824.
14. BLANKENHEYM, C. M.-, Geschiedenis van de Compagnie van Ostende. L., 1861.

(Ad nos 11—14. No 11 is geen eigenlijke acad. diss., maar eene Verhandeling van den Advocaat der O. I. Compagnie. Maar dit 4, eigenlijk 5tal stukken, wordt hier bijeen vermeld, omdat er hetzelfde onderwerp in wordt behandeld: de geschillen tusschen de Republiek der Vereenigde Nederlanden en den Keizer van Duitschland in de vorige eeuw over de door den Keizer als Heer der Zuidelijke Nederlanden opgerichte „Compagnie van Ostende,” waarin onzerzijds een groot gevaar voor onzen kolonialen handel en schending der tractaten werd gezien. Blankenheym geeft een goed overzicht van den loop dier geschillen en der literatuur daarover en betoogt dat in die zaak het recht niet aan onze zijde was.)

15. LEWE VAN ADUARD, O. A.-, Diss. jur. de juris controversia Magnam Britanniam inter et dissidentes ab ea, seculo superiori, colonias americanas. L. B., 1835.
16. VAN ALPHEN, D. F.-, Diss. jur. de Novo Belgio colonia quondam nostratum. L. B., 1838.

(Handelt over Nieuw-Nederland, thans heel wat meer bekend onder den naam van den Staat van New-York in Noord-Amerika.)

17. QUARLES VAN UFFORD, J. C. G.-, De vi rationum extenarum in domesticam patriae nostrae conditionem, inde a controversia M. Britanniae cum coloniis suis Americae-Septentrionalis, usque ad foedus nostrum cum Francia, d. 10 Nov. A. 1785. L. B., 1844.

(Niet slechts over de toenmalige Engelsch-Amerikaansche, maar ook over onze Kolonien is in deze diss. nu en dan sprake. Zij wordt hier ook vermeld om de volgende bijzonderheid. Op blz. 4 dier diss. is sprake van het salueeren in 1776 der toen zeer jeugdige Amerikaansche vlag door den Gouverneur van St. Eustatius en over de klachten daarover door den Britschen gezant te 's Hage bij de Staten-Generaal ingebracht. Daarover vindt men meer in de brochure: *The Starr and Stripes: The Flag of the United States of America; When, where and by whom was it first saluted? The Question answered.* (Concord, New Hampshire, 1876. 26 blz.) Er was quaestie ontstaan of eene Fransche, dan wel eene Nederlandsche autoriteit het eerst de Amerikaansche vlag had gesalueerd en dus als die eener onafhanklijke natie erkend. De heer James Birney, Amerikaansch Minister-resident in den Haag, bewees uit de „Nederlandsche Jaarboeken” en andere bronnen dat, terwijl Fransche autoriteiten dat saluut voor het eerst gaven in 1778, de Gouverneur van St. Enstatius, Joh. de Graef, het reeds in 1776 had gegeven. De stukken door den heer Birney daarover aan den Staatssecretaris van New Hampshire, die de inlichtingen had gevraagd, toegezonden, zijn door dezen in bovenvermelde brochure in het licht gegeven.)

18. SMEELE, J. P.-, Over de oorzaken van den strijd tusschen Engeland en zijn Amerikaansche kolonien in de vorige eeuw. 's Hage, 1856.

(Zie mijne niet in alle opzichten gunstige beoordeeling in Themis, Juni 1857.)

II. NEDERLANDS OOST-INDISCHE BEZITTINGEN IN HET ALGEMEEN EN HARE GESCHIEDENIS.

19. CANTER CAMERLING, De potestate Gubernatoris Generalis res et territoria Societatis Batavae in India Orient. dirigentis. L. B., 1778.
20. SMITH, A. G.-, De privilegiis Societatis Indiae Orientalis. Tr. ad Rh., 1786.

21. BLUSSÉ, A.-, De administratione possessionum Batavorum in India Orientali ex legibus fundamentalibus ai. 1798, 1801, 1805 et 1806. Dordr., 1838.
22. TAK, J.-, Historia legum ab Ordinibus Generalibus Foederati Belgii de Coloniis latarum. L. B., 1841.
23. VAN DIJK, H. A.-, De Collegiis Archithalassicis. Tr. ad Rh., 1845.

(Alleen hier genoemd, omdat onze Admiraliteits-collegien, indirect althans, ook met de koloniën te maken hadden. Zie Mr. van der Linden's beoordeeling dezer diss. in Themis, X, 4.)

24. SMULDERS, C. M.-, Geschiedenis en verklaring van het Tractaat van 17 Maart 1824, te Londen gesloten tusschen Nederland en Groot-Britannië, ter regeling van de wederzijdsche belangen en regten in Oost-Indië. Utr., 1856.

(Zie mijne aankondiging in „Algemeene Konst- en Letterbode” van 1856, nr 31, en die in het „Tijdschrift v. N.-Indië” van 1856, II, 121. — Deze diss. heeft nog de bijzonderheid dat zij is, n.f., de eerste in 't hollandsch geschreven koloniale dissertatie.)

25. VAN DER CHIJS, J. A.-, De Stichting der Vereenigde Oost-Indische Compagnie. L., 1856.

(Zie Mr. J. K. J. de Jonge's aankondiging in den „Alg. Konst- en Letterbode” van 1856, blz. 212, die in Sloet's „Tijdschr. v. Staath. en Stat.,” XIV, 1, die in de „Nederl.-Indië” van 8 Sept. 1856. — In 1857 mocht de schrijver dezer uitmuntende diss. de voldoening smaken, zeker iets zeer zeldzaams waar het eene „dissertatio inauguralis” ter verkrijging van den doctorstitel geldt, er eene tweede, verbeterde en verbeterde editie van in het licht te geven. Dat de schrijver, weldra naar Ned.-Indië vertrokken en aldaar gedurende eene lange reeks van jaren meer bepaald met de leiding van en het toezicht op het inlandsch onderwijs belast, later nog menige bijdrage tot de koloniale literatuur leverde, is bekend genoeg. Hier zij slechts herinnerd, aan het eerste dier stukken: „De Nederlanders te Jakatra, uit de bronnen, zoo uitgegevene als niet uitgegevene bewerkt door J. A. van der Chys,” dat in 1860 door het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en V.k. v. N.-I. werd uitgegeven, en aan een der laatsten, de door het Bataviaansch Genootschap in het licht gegeven „Proeve eener Ned.-Indische Bibliographie”, (1659—1870), en het supplement daarop, een werk dat, al is er veel op aan te merken, toch van des schrijvers vlijt en belesenheid getuigt.)

26. MACKAY, D. J.-, De handhaving van het Europeesch

gezag en de hervorming van het Rechtswezen onder het beheer van den Gouverneur-Generaal Mr. H. W. Daendels over Java en onderhoorigheden. (1808—1811.) 's Hage, 1861, 139 blz.

(Zie de aankondiging in „Tijdschr. v. N.-I.,” Sept. 1861. De heer Mackay, thans in Groot-Britannie gevestigd als hoofd van zijn aloud Schotsch geslacht en Schotsch Pair met den titel van Earl Reay, heeft na zijne dissertatie niet veel meer voor het publiek geschreven. Hij was meer de man van het woord dan van de pen. Hij interesseerde zich echter steeds warm voor de publieke zaak, zoowel op staatkundig als op economisch gebied. Teneinde zich daarvan te overtuigen, lette men niet enkel op de adviezen door hem in de Tweede Kamer uitgebracht, maar inzonderheid ond. and. op de zoo belangrijke en inhoudrijke redevoeringen, waarmede hij jaren lang als Voorzitter der „Vereeniging ter bevordering van Fabrick- en Handwerknijverheid” de algemeene vergaderingen dier vereeniging opende.

Onzes inziens is de kennisneming van die redevoeringen, van hetgeen hij verder voor die Vereeniging deed, van zijne redevoeringen als Voorzitter der Geldersche Maatschappij van Landbouw, voldoende om de meening te rechtvaardigen, dat Nederland door het vertrek van Donald Mackay een medeburger verloren heeft, geroepen om zijn land groote diensten te bewijzen.)

27. LEVYSSOHN NORMAN, H. D.-, De Britsche heerschappij over Java en onderhoorigheden. (1811—1816) 's Hage, 1857. 344 blz.

(Zie Mr. J. K. J. de Jonge's gunstige beoordeeling in de „Alg. K. en Letterbode” van 1857, pag. 379, mijne uitvoerige bespreking in „Themis” van Juni 1858, (*) die van den heer Sloet in het „Tijdschr. v. Staath. en Stat.,” XVI, 1, 53, en van Dr. van Hoëvell in het „Tijdschr. v. N.-I.” van Maart 1858. In het algemeen prees v. H. uitbundig, doch hij bestreed L. N. uitvoerig op een punt, namelijk waar hij blijgbaar Dr. Keyzer's, volgens v. H. verkeerde inzichten omtrent het landbezit op Java huldigde. Deze bestrijding gaf Dr. S. Keyzer aanleiding tot zijne: „Beschouwingen over het landbezit op Java, ter overweging voorgesteld aan Dr. W. R. van Hoëvell,” ('s Hage, Apr. 1858), waarin hij tegenover v. H., (gelijk later ook in de „Ned.-Indië” tegenover mij)

(*) Een daarin voorkomende vraag over de werking van het Mohammedaansch recht op Java, gaf Dr. Keyzer aanleiding tot een hoofdartikel in het door hem geredigeerd blad „Nederlandsch-Indië” van 23 Juli 1858.

volhield „dat het Mohammedaansch regt alleen het landbezit op Java beheerscht” en niet een mengsel van „Islamisme en Hindoeïsme.”

De Heer L. N., in Indischen dienst getreden, doorliep daar snel alle rangen, en was laatstelijk Raad van Indië, en ook nu weder, na een kort verlof in het moederland doorgebracht.)

28. HOEK, Mr. J. H. J.-, Het herstel van het Nederlandsch gezag over Java en onderhoorigheden in de jaren 1816 tot 1819. 's Hage, 1862, 320 en XLV blz.

(De eerste afdeeling handelt over ons tractaat met Engeland van 13 Aug. 1814, welks tekst medegedeeld en dat uitvoerig besproken wordt; de tweede, van blz. 221 af, over het bestuur van Commissarissen-Generaal. Deze degelijke diss. werd met lof aangekondigd in het „Tijdschr. v. N.-Indië” van Maart 1863, p. 166.)

29. SPENGLER, J. A.-, De Nederlandsche Oost-Indische bezittingen onder het beheer van den Gouverneur-Generaal G. A. G. P. Baron van der Cappellen, 1819—1825. Utrecht, 1863, 186 blz.

(Zie de aankondiging in het „Tijdschr. v. N.-I.” April '63, in de „Koloniaale Jaarboeken” van Sept. '63, in „Themis,” 1863, no 4.)

30. VAN DER WIJCK, H.-, De Nederlandsche Oost-Indische bezittingen onder het bestuur van den Kommissaris-Generaal Du Bus de Gisignies. (1826—1830.) 's Hage, M. Nijhoff, 1866. 267 blz.

(Zie de aankondiging in „Tijdschr. van N.-I.” van April 1866, in de „Bijdragen voor Vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde” van Nijhoff, N. R., 5e Dl., 1868, Boekbeschouwing, p. 28 (door Mr. L. E. Lenting), in den „Nederl. Spectator” van 1866, p. 74, alle zeer gunstig.

De heer van der Wijck, niet lang na zijne promotie bij het Departement van Koloniën geplaatst, klom daar zeer snel op tot den rang van Referendaris.

Ad nos 26—30. Dit vijftal, in de laatste plaats vermelde dissertaties, dat we opzettelijk bijeenvoegden, vormt een zeer lezenswaardig geheel, ook al zijn alle stukken niet van gelijke waarde, (zie b. v. het eenparig min gunstig oordeel der recensenten omtrent no 29). Zij behandelen een in vele opzichten droevig, maar hoogst belangrijk gedeelte onzer koloniale geschiedenis. Als een geheel beschouwd, goeddeels kon ik dit reeds zeggen bij het bespreken van Spengler's diss. in de „Themis,” bieden

die monographien een vrij volledig beeld aan der geschiedenis van het merkwaardig tijdvak van 1808—1830. Wij zien er uit wat Daendels, in een zeer moeilijk tijdvak, deed tot handhaving van het Europeesch gezag en tot hervorming van het rechtswezen, (*) welke groote maatregelen door het daarop volgend Engelsch tusschenbestuur werden genomen, hoe zware taak de aan dat tusschenbestuur opvolgende Commissarissen-Generaal te vervullen hadden, welke de voornaamste verrichtingen waren tijdens het Gouverneur-Generaalschap van Baron van der Capellen (†) en welke hervormingen door Du Bus ingevoerd en voorgesteld werden.

Wij meenen te mogen zeggen dat deze dissertaties over het behandelde tijdvak helderder licht hebben verspreid, dan vroeger bestond, omdat de schrijvers veelal in de gelegenheid zijn geweest van vroeger onbekende of voor de geschiedenis onbenutte bronnen gebruik te maken, en daarvan een oordeelkundig gebruik hebben gemaakt.

Mogen andere promovendi zich aangemoedigd gevoelen om zich aan die reeks zoowel voorwaarts na 1830 als rugwaarts voor 1808 aan te sluiten. Mogen de heeren Mackay en Spengler alsnog de vervolgen op hunne diss. geven, waarop zij in meerdere of mindere mate het vooruitzicht openden, of, zoo niet, anderen voltooiën hetgeen zij onvoltooid lieten.)

III. KOLONIAAL BEHEER EN KOLONIALE WETGEVING.

31. VAN DIJK, L. C. D., *Historia inquisitionis in delicta a praefectis atque officialibus in India cum Orientali tum Occidentali commissa*. Traj., 1847.

(Met deze uitvoerige, zeer degelijke diss. legde de bekwame, te vroeg overleden Louis van Dijk den grondslag tot zijne latere degelijke werken: „Zes jaren uit het leven van Wemmer van Berchem en: „Iets over onze vroegste betrekkingen met Japan,” twee geschiedkundige bijdragen. Amst. 1858, en: „Neêrlands vroegste betrekkingen met Borneo, den Soloarchipel, Cambodja, Siam en Cochinchina.” Amst. 1860. Met inleiding en levensschets van den op 23 Juli 1860

(*) Wat de heer Mackay daaromtrent gaf, doet het te meer betreuren dat hij, hetgeen hij verder, blijkens het slot van zijn voorwoord, omtrent het bestuur van Daendels aantekende, in later jaren niet uitwerkte.

(†) Evenwel moet omtrent Spengler's diss., in één opzicht althans, ongeveer hetzelfde worden gezegd als omtrent die van Mackay. Spr. schetst ons v. d. Capellen's bestuur slechts voor een gedeelte. De bijvoeging op zijn titelblad der woorden: „Eerste gedeelte.” wekte de hoop op eerlang een tweede te zien verschijnen. Sedert 1863 is die hoop nog niet verwezenlijkt.

overleden schrijver door den met diens karakter en kunde zeer ingenomen Hoogleeraar G. W. Vreede, die het betreurt dat het Gouvernement van diens bekwaamheden geen ander nut wist te trekken dan door hem bij het oud koloniaal archief te plaatsen. Zijn laatste werk werd ook met veel lof aangekondigd in het Tijdschr. in N.-Indië van Oct. 1862.)

- n. 32. ROCHUSSEN, J. G.-, De Causis eur in nonnullis capitibus praecipuis differat Codex Civilis Indo-Neerlandicus a Codice Civili nostro. Tr. ad Rh., 1853.

(Zie over dat onderwerp o. a. ook: De Nieuwe Wetboeken van Ned.-Indië beoordeeld door: a. Mr. J. Heemskerk Azn., in de „Ned. Jaarb. v. Regtsg. en Wetg.” van den Tex en van Hall, 1849, 1, en b. Mrs. van der Linden en de Pinto in „Themis,” IX tot XII. Ook de volg. diss.:)

33. METMAN, J. P.-, De nonnullis locis in quibus differat methodus procedendi in foro civili ex Codice Indo-Neerlandico a codice nostro. Rott. 1855.

(Zie Mr. van der Linden's beoordeeling in Themis, 1855.)

34. BLUME, H. A.-, De toekenning van het regt op verblijf in Neêrl.-Indië en de hoofdonderscheiding in zijne bevolking, naar aanleiding van de artikelen 105, 106, 107 en 109 van het Reglement op het beleid der Regeering van Ned.-Indië. L. 1858.

(Zie de beoordeeling in het „Tijdschr. v. N.-I.” van Juli 1858 en de mijne in „De Gids” van Febr. 1859.)

- n. 35. FRANCIS, E. A. INTVELD-, Over den Gouverneur-Generaal van Oost-Indië. Utr., 1859.

- b. n. 36. VAN DEDEM, W. K.-, Iets over de intrekking der receptissen uitgegeven krachtens de publicatie van den Gouverneur-Generaal in Ned.-Indië van 4 Febr. 1846. (Stbl. no. 3.) Haarlem, 1861.

37. VAN BOSSE, J. P.-, Over het muntwezen op Java. Leiden, 1863.

38. VAN DELDEN, H. R.-, Erfelijkheid der Regenten op Java. L., 1862.

- l. n. 39. ENGELBRECHT, W. A.-, Over art. 2 van het Reglement op het beleid der regeering van Ned.-Indië, in verband met art. 107 van dat Reglement en de Nederlandsche wetgeving op het Nederlandschap. L., 1862.

40. TOEWATER, J. H.-, Over de rechterlijke inrichtingen in Ned.-Indië. L., 1862.

41. WINCKEL, C. P. K.-, De Raad van Nederlandsch-Indië. Utr. 1863, 82 bl.

(Daarin is de werkkring van dien Raad omschreven van zijne eerste instelling in 1609 af tot op heden.)

42. SCHILL, J. J. A.-, Over de drukpers in Ned.-Indië. L., 1863.

(Zie Mr. A. de Pinto's gunstige beoordeeling in „Themis”, 1863, 2, 266.)

43. BRUYN, T. A. VAN OOSTERWIJK-, Beschouwingen over eene belasting op koffij. Utr., 1863.

44. TIJL, J.-, Het regt van verblijf naar aanleiding van art. 105 Regeeringsreglement. Zwolle, 1867.

45. MOMMA, J. J.-, Artikel 56 van het Reglement op het beleid der Regeering in Ned. Indie in zijne wording geschetst., Amst., 1870.

46. SCHOUTENDORP, Pz., J.-, Schets van de geschiedenis der landrente op Java. L., 1874.

47. RAEDT, J. A.-, Onderzoek naar de voormalige en heden-daagsche politieke uitzetting in het moederland en in Ned.-Indië. Rott., 1875.

48. PEKELHARING, D. A.-, De bevoegdheid van den Nederlandschen wetgever ten aanzien van de koloniën. L., 1876.

49. REYNST, J. C.-, De afscheiding der Rechterlijke en Administratieve Macht in Ned. Oost-Indië. L., 1878.

(Zie mijne aankondiging in „Themis” 1879, 1, 174.)

50. VAN DEVENTER, C. Th.-, Zijn naar de Grondwet onze koloniën deelen des Rijks? L., 1879, 81 blz.

(Zie Mr. A. J. E. A. Bik's aankondiging in „Themis”, 1880, 1, 164.)

51. NEDERBURGH, E. L. C. B.-, Bijdrage tot de interpretatie der artt. 78, al. 2 en 83 van het Reglement op het beleid der Regeering van Ned.-Indië, in verband met art. 3 van het Reglement op de Rechterlijke Organisatie in N.-Indië. L., 28 Mei 1880.

52. DE WAAL, H. L. E.-, De invloed der kolonisatie op het inlandsche recht in N.-Indië. L., 1 Juni 1880.

IV. DEPORTATIE.

53. LEIJDECKERS, A. J.-, De poena deportationis. Harderw. 1785.

54. VAN DE KASTEELE, J. C., De poena deportationis. L. B., 1830.
55. VAN WEST, F. H., De poena deportationis apud varias gentes. L. B., 1832.
56. VAN ROSENTHAL, J. C. L. A. NEDERMEIJER-, De deportationis poena eaque cum carcere solitari conjungenda. L. B., 1846.

(Zonder het bezit van kolonien is aan de toepassing der straf van deportatie bijna niet te denken. Daarom worden deze dissertaties dan ook hier vermeld, wenshende Rosenthal, blz. 59, uitdrukkelijk een onzer Oost-Indische eilanden tot deportatie-oord te zien aangewezen.

Zijne diss. werd in „Themis”, 1849, no 3, gunstig beoordeeld door Mr. A. de Pinto, die echter de vereeniging van de straf van deportatie met die van eenzame opsluiting voor onmogelijk hield. In het „Weekblad van het Regt” van 27 Sept. 1849 wees ik hem op het voorbeeld van Engeland, waar die vereeniging wel uitvoerbaar werd geacht.)

V. WEESKAMERS EN TOEZIENDE VOOGDIJ.

57. STORM, A. M., De Camera Pupillari. (Weeskamer.) Franeq., 1754.
58. PAULUS, P., Diss. de Collegiis Pupillaribus. (Weeskamers.) L. B., 1832.
59. DU PERRON, H. G., De Cameris Pupillaribus. L. B., 1842.
60. BERGSMA, E., Over de Weeskamers in Holland en Zeeland. Utr., 1855.
61. BUYSKES, A. A., Over de Weeskamer en het Collegie van Boedelmeesteren te Batavia. L., 1861.
62. BIK, A. J. E. A., Iets over het conflict tusschen de Nederlandsche en de Nederlandsch-Indische wetgeving in zake van voogdij en toezienende voogdij. Utr., 1879.

(De weeskamers in Nederland en in Ned.-Indië waren belast met het beheer der goederen van minderjarigen. Behooren zij in Nederland tot de geschiedenis, in Ned.-Indië, schier iedere familie, die aldaar betrekkingen heeft, weet en ondervindt het, is dit geenszins het geval. Volgens art. 366 van het Burgerlijk Wetboek voor Ned.-Indië, is er in elke voogdij de weeskamer met de toezienende voogdij belast. Het scheen daarom wenschelijk de verschillende over dit onderwerp handelende diss., ook al is in een enkele niet bepaald van Indië sprake, onder dit hoofd te vermelden.

Over dit voor zoo vele Ned.-Indische familien, of voor hen die ginds betrekkingen hadden of hebben, belangrijk onderwerp leze men ook het doorwrochte vertoog van den Haagschen Kantonrechter Mr. L. G. GREEVE, „Blijven de Weeskamers in N. O.-I. toeziende voogd over Ned. kinderen, wier voogd zich in Nederland vestigt?” in Themis, 1873, n° 1, p. 52. Zie ook een arrest van het Prov. Gerechtshof in Zuidholland van 21 Juni 1875 en een vonnis van de Arrondissements-Rechtbank te Haarlem van n. f. Januari 1880.)

VI. ZEEROOF.

63. MOLL, C.-, Diss. de jure piratarum. Tr. ad Rh., (Campis) 1737.
64. VAN INGEN, H. P. M. C.-, Diss. de crimine piraticae. Tr. ad Rh., 1841.
65. BAUD, J. J -, Ac. proefschrift over de geschiedenis der strafwetgeving tegen Zeerooverij, met het ontwerp van wet enz. door den Hoogen Raad vervaardigd. Utr. 1854.

(De zeerooverij was lang een plaag, waarvan men inzonderheid in het uitgestrekte Insulinde bijzonder veel overlast had. Het scheen daarom niet te onpas hier ook enkele aan dit onderwerp gewijde diss. te vermelden.)

VII. LANDBOUW, HANDEL EN NIJVERHEID.

66. MIJER, P.-, De Commercio et internae administrationis forma possessionum Batavorum in India Orientali. Amst., 1832.

(De schrijver, men weet het, eindigde zijn politieke loopbaan als Gouverneur-Gen. van N.-Indië.)

67. VAN LIJNDEN, D. W. J. C.-, De Commercio Societatis Indiae Orientalis. (Tr. ad Rh.) Schoonhoven. 1839.

(De Javasche Courant van 10 Juli 1852 bevatte het volgende bericht: „Bij het gouvernement is de tijding ontvangen dat de resident van Timor, Mr. D. J. W. C. Bon van Lijnden, op 24 Mei aldaar is overleden. De Staat verliest in hem een kundig, regtschapen dienaar.” Rechtschapen, dat konden allen getuigen, die zijn omgang mochten genieten. Kundig, dat bleek uit de snelle promotie, welke hij in 's lands dienst maakte, zijnde hij reeds resident na nauwlijks tien jaren dienst, en uit de weinige stukken, welke hij, buiten zijne uitstekende, nog lezenswaardige dissertatie, in het licht gaf.

Zie o. a. in het „Tijdschr. v. N.-I.“, 1853, 2, 171, zijne „Bijdrage tot de kennis van Borneo.”)

- n. 68. GEVERS DEYNOUT, F. G. A., Dissertatio oecon.-pol., qua continentur nonnulla de Mercatura in Patria nostra, ab anno 1813—1830. L. B. 1839.

(Al behandelt deze diss. van den tegenwoordigen Haagschen Burgemeester niet bepaald een zuiver koloniaal onderwerp, daarin is toch ook sprake over den kolonialen handel, de Nederlandsche Handelmaatschappij, het Traktaat met Engeland van 1824, enz.)

69. DE ROO, E. A., Historia Pactorum Mercatus Commercii et navigationis patriae nostrae cum Gallia, ab initiis Rei publicae ad ejus interitum, anno 1579—1806. L. B. 1842.

(Nu en dan is in deze diss. ook sprake van den kolonialen handel.)

- n. 70. DE CLERCQ, G., De Societate Mercatoria Neerlandica. L. B., 1843.

(G. de Cl. was de zoon van den bekwamen W. de Clercq, jaren lang secretaris en mededirecteur der N. Handelmaatschappij. Het mag worden verondersteld dat de inlichtingen des vaders den zoon van nut waren bij het schrijven dezer goede diss. Die zoon overleed een twintigtal jaren later als secretaris der Handelmaatschappij, na ond. and. ook als schrijver van onderscheiden stukken in „de Gids” naam te hebben gemaakt.)

- 2 71. VAN DER TRAPPEN, J. E., Diss. de Coffea.

(Opbrengst in de kolonien, gebruik, geschiedenis enz.) Tr. ad Rh., 1843.

- 2 72. CROOCKEWIT, Jr., H., De Monopoliis. L. B., (Amst.) 1855.

73. MOLLERUS, J. H. M., Geschiedkundig Overzicht van het handelsstelsel in Ned.-Indië. Utr., 1865, 215 blz.

(Zie de aankondiging in het „Tijdschrift van N.-Indië” van Mei 1865, p. 376 en in „Sloet's Tijds. v. Staath. en Stat.”, 27, 2, 118. — De bekwame schrijver, na jaren lang Burgemeester te zijn geweest der gemeente Baarn, werd onlangs benoemd tot Commissaris des Konings in Gelderland.)

74. TYDEMAN, H. W., De Nederlandsche Handelmaatschappij. Bijdrage tot hare geschiedenis en waardeering in verband met het koloniaal beheer. L., 1867, 392 blz.

(Zie over deze uitstekende diss., welke, blijkens de voorrede, gedeeltelijk een vervolg en omwerking was van die van G. de Clercq (supra n° 70), het Algemeen Handelsblad van 3 Aug. 1867, de Javabode van 31 Sept. en 15 Oct. '67, enz.)

De veelbeloovende schrijver overleed helaas reeds in Maart '68, op 25jarigen leeftijd.

Zijne diss. met die van de Clercq en het mede zeer goede stuk van den Hr. Mollerus vormen een zeer lezenswaardige trits voor de kennis onzer koloniale handelsgeschiedenis.)

VIII. WETENSCHAPPEN: NATUUR- EN TAALKUNDE.

75. PISO, G.-, *De Indiae utriusque re naturali et medica*. Amst. Elzevier, 1658. fo.

76. REINWARDT, C. G. C.-, *Oratio de augmentis, quae historiae naturali ex Indiae investigatione accesserunt, habita* 3 m. Maji 1823. Ann. Ac. L. B., 1823—24.

(Deze oratie, waarmede Reinwardt, na zijn terugkeer uit Indië, het professoraat in de botanie enz. te Leiden aan vaardde, is vertaald door wijlen den Hoogleeraar Siegenbeek, onder dezen titel: „Redeyoering van C. G. C. Reinwardt, over hetgeen het onderzoek van Indië tot uitbreiding der nat. historie heeft toegebracht, gehouden op 3 Mei 1823 bij het plegtig aanvaarden van het gewoon Hoogleeraarsambt in de scheikunde, kruidkunde en natuurlijke historie aan de Hoogeschool te Leiden. Amst., 1823.” Zie „Reis naar het Oostelijk gedeelte van den Indischen Archipel, in het jaar 1821, door C. G. C. Reinwardt. Uit zijne nagelaten aantekeningen opgesteld, met een levensbericht en bijlagen vermeerderd, door den Hoogleeraar W. H. de Vriese.” (Uitgegeven van wege het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië. Amst., 1858), blz. 89. In zijn levensbericht van Reinwardt vermeldt Prof. de Vriese meerdere zijner geschriften en redevoeringen en zoekt eene uitlegging der redenen, waarom Reinwardt over zijne zevenjarige wetenschappelijke werkzaamheid in Indië zoo weinig gaf. Reinwardt was aan Commissarissen-Generaal toegevoegd geweest als directeur over de zaken van landbouw, kunsten en wetenschappen in N.-I., en had als zoodanig o. a. in 1818, op last van den Gouverneur-Gen. v. d. Capellen, den later zoo beroemd geworden Plantentuin te Buitenzorg aan gelegd. (Zie de Hollander, O. I. Land- en Volkenkunde 2de uitg., I, 263.)

77. BOON MESCH, VAN DER-, *De incendiis montium igni ardentibus insulae Javae eorumque lapidibus*. L. B. 1826.

78. BRANTS, ANTONIUS-, *Diss. Zoologica inaug. de Tardigradis*. L. B. 1828. 4°.

79. HENSCHEL, A. G. E. T.-, *Diss. inaug. de vita G. E.*

- Rumphii, Plinii Indici. Acc. spec. materiae Rumphianae clavisque Herbarii et Thesauri Amboinensis. Vratislav. 1830.
80. SMUTS, JOH.-, Diss. Zoologica inaug. exhibens enumerationem Mammalium Capensium. L. B., 1832. 4o.
81. WINDISCHMANN, Sankara sive de theologumenis Vedanticorum. Bonn, 1833.
82. BRUINING, A.-, Bijdrage tot de kennis van den Vedânta. Leiden, 1871.

(Zie van denzelfden: „Çankara Acarya's commentaar op de Aphorismen van den Vedânta. Vertaald door Dr. A. Bruining, met eene inleiding van Prof. H. Kern”, in de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië”, 's Hage, 1874 en volgende jaargangen.)

83. SPEYER, J. S.-, Spec. Lit. de Ceremonia apud Indos, quae vocatur jâtakarma. L. B., 1872.
84. WARREN, S. J.-, Over de godsdienstige en wijsgeerige begrippen der Jaina's. Zwolle, 1875.
- 84a. JUYNBOLL, T. G. J.-, Oratio de Codicum Orientalium, qui in Academia Lugd. Bat. servantur bibliotheca. L. B., 1854.
85. HERKLOTS, J. A.-, Diss. Zoographica continens additamenta ad faunam carcinologicam Africae occidentalis, sive descriptiones specierum novarum e crustaceorum ordine quas in Guinea collegit H. S. Pel. L. B., 1851.
86. DE VRIESE, W. H.-, Wetenschap en beschaving, de grondslagen van welvaart der landen en volken van den Indischen Archipel. Redevoering ter hervatting van de academische lessen, uitgesproken te Leiden d. 28 Nov. 1861. Leiden, 1861. 4o.

(De Hoogleeraar in de kruidkunde te Leiden, Dr. W. H. de Vriese, ontving in 1857 van de Regeering de opdracht een wetenschappelijk lokaal onderzoek in te stellen aangaande den staat der cultures in Ned.-Indië. In 1861 van daar met eene zwaar geschokte gezondheid teruggekeerd, hervatte hij zijne academische lessen met de hier vermelde redevoering. Hij overleed echter reeds op 23 Jan. 1862, zonder de gelegenheid te hebben gehad het publiek met meerdere, nu in zijne rapporten aan de regeering verschoolen vruchten zijner onderzoekingen in Indië bekend te maken. Ziet men in zijn bij n° 76 vermeld „levensbericht” van Reinwardt hoe diep hij het betreunde, dat deze geleerde schier niets over zijne wetenschappelijke verrichtingen in Indië publiceerde, dan kan men wel verzekerd zijn dat, ware de Vriese blijven leven, zijn ijverig streven zou zijn geweest ten spoedigste zooveel mogelijk

van zijn bevindingen publiek te maken. De man schijnt nog immer niet gevonden om voor de Vriese te doen wat deze voor Reinwardt deed en de vruchten zijner missie liggen vermoedelijk nog altijd bedolven onder het stof der archieven van het Departement van Kolonien.

Over het doel der destijds veel besproken missie van de Vriese, zie men o. a. het Kol. Verslag over 1857, blz. 95; over die missive en over de Vriese's dood: „Tijdschrift van Ned.-Indië,” April 1862, p. 263 en Sloet's „Tijdschr. v. Staath. en Stat.”, dl. 22, no 1, p. 49.

Onder de overige geschriften van de Vriese, herinneren wij, als op Indië betrekking hebbende, aan: „De Kina-boom uit Zuid-Amerika overgebracht naar Java onder de regeering van Koning Willem III”, (’s Hage, 1855.) en aan zijn „Minjak Tangkawang en andere voortbrengselen van het Plantenrijk van Borneo's Westers-afdeeling, welke aanbeveling verdienen voor den Nederlandschen handel”, (Leiden, 1861, 4°), n. f. de eenige in druk verschenen vrucht zijner Indische missie.

87. BOER, P. DE-, De Coniferis Archipelagi Indici. Tr. ad Rh., 1866.

88. SCHEFFER, R. H. C. C.-, Diss. Botanica inaug. de Myrsinaceis Archipelagi Indici. Weesp, 1867. n.

(Korten tijd na het verdedigen dezer diss., vertrok Dr. Scheffer naar Indië, om aldaar Directeur te worden van den beroemden Plantentuin te Buitenzorg. Hoe uitstekend hij die taak en de daaraan verbondene om 's lands proeftuinen te dirigeeren en de regeering en het publiek op de daar verkregen resultaten te wijzen, vervulde, bleek uit zijne, in de Koloniale verslagen en in de Indische landbouwtijdschriften opgenomen jaarverslagen en andere stukken. Op de schatten in 's Lands Plantentuin voorhanden wenschte hij meer bepaald de aandacht van het wetenschappelijk publiek te vestigen, door zijne „Annales du Jardin Botanique de Buitenzorg”, waarvan echter nog slechts één jaargang het licht zag. Dr. Scheffer's ontijdige dood in Maart 1880, op slechts 35jarigen leeftijd, was een bepaald verlies voor de botanische wetenschap in het algemeen en voor Ned.-Indië in 't bijzonder. Zie meer over hem in het door den Heer P. de Boer (zie no. 84) aan hem gewijd artikel in het „Alg. Handelsblad” van 16 Mei jl. en in onze Kol. Kron. in „De Economist” van Juni 1880.)

89. POSTHUMUS, L., Anatomisch onderzoek van Japanse houtsoorten. L., 1874. n. L.

90. RIEMSDIJK, H. M. D. VAN-, Anatomisch onderzoek van het hout van eenige tropische rubiaceen. L., 1875. n. L.

91. VETH, H. J., Overzicht van hetgeen in het bijzonder door Nederland gedaan is voor de kennis der fauna van Ned. Indië. L., 1879, 204 blz.
(Zie de aankondiging in „De Indische Gids” van Aug. ’79, p. 251, en in de „Annales de l’Extrême Orient” van Oct. ’79.)
92. LORIÉ, J., Bijdrage tot de kennis der Javaansche Eruptiefgesteenten. Rott. 1879.
(Zie H. von Rosenberg’s beknopte aankondiging in „De Ind. Gids” van Febr. 1880, p. 292.)
93. VETH, Dr. P. J., De beoefening der Oostersche letteren aanbevolen aan de algemeene belangstelling. Amst., 1850.
- 93^a. VETH, Dr. P. J., Inaug. Or. over den aard en het doel van het onderwijs in de land- en volkenkunde van Ned.-Indië. L., 22 Sept. 1864.
94. KERN, Dr. H., Inaug. Or. over het aandeel van Indië in de geschiedenis der beschaving en den invloed der studie van het Sanskrit op de taalwetenschap. L., 18 Oct. 1865.
(In zijne rectorale Oratie op 8 Febr. 1880 sprak Prof. Kern over de geschiedenis der Oostersche taalwetenschap, en daarbij ook over de Oost-Indische talen; maar deze Oratie verschijnt eerst later in de Annales Acad.)
95. VETH, Dr. P. J., De toevoeging der talen en letterkunde van Ned.-Indië aan de vakken van het Hooger Onderwijs. L., 1877.
97. PIJNAPPEL Gz., Dr. J., Het recht en de waarde der beoefening van het Maleisch en, in ’t algemeen, van de Polynesische talen, als vak van hooger onderwijs. L., 1877.
97. VREEDE, A. C., De beoefening van de Javaansche taal aan de Rijks-instellingen van Indisch onderwijs, als grondslag voor de studie dier taal aan de Rijks-Universiteit L., 1877.
98. VAN DER LITH, Mr. P. A., Het doel en de methode der wetenschap van het koloniale recht. L., 1877.
99. SCHLEGEL, Dr. G., Het belang der Chineesche taalstudie. L., 1877.

(Dit vijftal inaugureele oraties, no. 95—99, is in Oct. 1877 uitgesproken door de vijf hoogleeraren of leeraren die, tot op dien tijd aan de Rijksinstelling van onderwijs in de Indische taal-, land- en volkenkunde te Leiden verbonden, met dat tijdstip naar de Leidsche universiteit overgingen, omdat deze was aangewezen als de in art. 43 der wet tot regeling van het Hooger Onderwijs van 28 April 1876 bedoelde Universiteit, waar voortaan onderwijs zou worden

gegeven in de vakken, tot dien tijd aan de Rijksinstelling onderwezen.

Die redevoeringen zijn besproken in de Kol. Kroniek in „De Economist” van Maart 1878, p. 397. Daarbij is ook sprake van de dringende behoefte aan deugdelijke beoefening der Indische talen door de aanstaande Indische ambtenaren en van de tegenwoordige min goede regeling van dit punt.)

100. VERHAGEN, P. J.-, Diss. de herba Nicotiana, ejusque usu et abusu, tum in medicina, tum in vita communi. L. B. 1837.

101. VLAANDEREN, C. L.-, Ac. proefschrift over de tabak, bijzonder over zijne onbewerkte bestanddeelen. Utr. 1854.

(De tabak wordt meer en meer een der belangrijkste producten van Ned.-Indië. Van daar de vermelding dezer beide diss. Zij worden onder deze rubriek en niet onder die van „Landbouw, Handel en Nijverheid” vermeld, omdat, de titels bewijzen het, het onderwerp meer uit een wetenschappelijk oogpunt dan uit dat der cultuur werd behandeld.)

IX. MOHAMMEDANISME.

102. DANNHAWER, J. C.-, De Muhammedanismo in Apol. IX: 13—21 praemonstrato. Arg., 1664.

103. REISKE, J. J.-, De principibus Muhammedanis eruditione aut literarum amore insignis. Lps., 1747.

104. HAMAKER, H. A.-, Oratio de religione Mohammedica, L. B., 1807. 4o.

~~104. HAMAKER, H. A.-, De religione Mohammedica magno virtutis bellicae apud Orientales incitamento. L. B., 1818.~~

105. MEURSINGE, A.-, Specimen e litteris Orientalibus exhibens Sajutii librum de interpretibus Korani, ex MS Codice Bibliothecae Leidensis editum et annotatione illustratum. L. B., 1839. 4o.

106. VETH, Dr. P. J.-, Oratio inaug. de religionis Islamiticae ejusque historiae studio a theologis Christianis minime negligendo. Amst., 1 Mei 1843. 4o.

(Met deze rede aanvaardde de Heer Veth het hoogleeraarsambt te Amsterdam. Twee jaren te voren was hij als Hoogleeraar te Franeker opgetreden met eene Oratio de institutis Arabum erudiendae juventuti ex literis promovendis inservientibus, (Fran. 22 Juni 1841. Amst. 1844.) Met eene vroegere diss. van Arabisch-letterkundigen inhoud opende hij daardoor de breede rij van belangrijke geschriften door hem aan de

oostersche wetenschap en aan Ned.-Indië gewijd, waarbij na korten tijd het meer zuiver wetenschappelijk en taalkundig gebied voor dat der land- en volkenkunde werd verlaten.)

107. TESTA, M. F. E., *De Conjugiis jure moslimico*. L. B., 1843.
 108. VAN DEN BERG, L. W. C., *De Contractu „do ut des“ jure mohammedano*. L. B., 1868.

(Breedvoerig besproken en bijzonder geprezen door Prof. Veth in het „Tijdschrift v. N.-I.“ van Mei 1869, p. 379. De Schrijver vertaalde en werkte zijn stuk om voor het Kon. Instituut voor Taal-, Land- en Volkenk. van N.-I.: Zie 's Instituuts „Bijdragen“, 1870, Dl. 4, afl. 2 en 3. Zie ook Themis, XI, 3.

De Schrijver werd spoedig in de gelegenheid gesteld zijne studien over Mohammedaansch recht in Ned.-Indië voortzetten en publiceerde daar zijne bekende „Beginselen van het Mohammedaansch Recht“, waarvan in 1879 eene tweede, herziene uitgave het licht zag, door den Delftschen Hoogleeraar Juynboll in de „Indische Gids“ van Dec. 1879 en volgende maanden en door mij in de „Kol. Kroniek“ in „De Economist“ van Maart 1880 besproken. Daar wordt tevens melding gemaakt van een ander, door den geleerden schrijver onder handen genomen, groot werk over Mohammedaansch recht.)

- 108^a. HOUTSMA, M. TH., *De strijd over het dogma in den Islâm tot op el-Ashari*. L., 1875.

X. CHINEESCHE ZAKEN.

109. DRESZLER, D., *Confucii Sinensium philosophi principis vitae et doctrinae de beatudine morale compendium*. Lps., 1701.
 110. GRAPE, Z., *De Theologia Sinensium ejusque reformat. a Jesuitis tentat*. Rost., 1708.
 111. HEMMY, G., *De testimon. Aethiopum, Chinensium aliorumque pagan. in India Orientali*. L. B., 1770.
 112. KONING, P. DE-, *Beschrijving van Chineesche schedels*. L., 1877.
 113. VISSERING, W., *On Chinese Currency; coin and paper money*. L., 1877.

(Zie Mr. N. G. Pierson's aankondiging dezer voortreffelijke diss. in „De Gids“ van Juli 1878, p. 161. Zij behandelt geen zuiver koloniaal onderwerp, evenmin als de beide eerste onder dit hoofd vermelde stukken; maar aangezien de Chi-

neezen een zoo gewichtig element uitmaken der bevolking van ons Insulinde en de toeneming der handelsbetrekkingen met China voor ons zeer gewenscht is, meenden we deze diss., uithoofde van het daarin behandelde onderwerp, ook onder de in dit artikel vermelde stukken te mogen opnemen.)

XI. ZIEKTEN EN GENEESMIDDELEN.

114. HERMANS, F. C. J.-, De Cholera morbo. L. B., 1816.
115. DUHOT, F. L.-, De Cholera. Gand., 1821.
116. SELLEGER, J.-, De Cholera, speciatim de cholera vera epidemica. L. B.-, 1823.
117. HANNEGRAEFF, F. J.-, De Cholera morbo. Lov., 1825.
118. MORELLE, De Cholera morbo. Leod., 1827.
119. WITT, G.-, Diss. de Cholera epidemica. L. B., 1830.
120. ASHTON, Th.-, Diss. de Cholera. L. B., 1833.
121. BOONACKER, J. J.-, Diss. de Cholera Asiatica. L. B., 1833.
122. DE WILDE, P. G.-, Historia epidemiae Cholerae asiaticae. L. B., 1833.
123. SOUMAN, J. VERBOOM-, Diss. medica de Cholera asiatica. L. B., 1849.

(De Cholera is niet eene speciaal Indische ziekte en in deze diss. is niet enkel sprake over het heerschen dier ziekte in Ned-Indië. Maar daar zij in Indië zeer veel voorkomt, heb ik uit het groot aantal diss. over die ziekte, in de geraadpleegde bronnen vermeld gevonden, er een tiental opgenoemd, welke, die ziekte in 't algemeen besprekende, n.f. ook in voorkomende gevallen voor Indie geraadpleegd zouden kunnen worden.)

124. VAN DISSEL, J. A.-, Over de Bataviasche koorts. L. B., 1857. n. h.
125. VAN SON, J. R. H.-, Over Beri-Beri. L., 1868. n. h.
126. VAN RIEMSDIJK, J. J. W. E.-, Leveretteringen in de tropische gewesten. Utr., 1873. n.
127. KARSSSEN, G.-, Denguis of knokkelkoorts. (Academisch proefschrift aan de Hoogeschool te Amsterdam verdedigd.) Amst., 1879.

(De schrijver is officier van gezondheid, 1ste kl., bij Zr. Majs. Zeemacht en Arts.)

128. VAN DER ELST, M.-, De Opio. Lov., 1825. n.
129. MEES, W.-, Over de werking van Eucalyptus globulus; (als geneesmiddel: Eucalyptol), Gron. 1873.

(Daar de zoo nuttige Euc. gl. meer en meer in Ned.-Indië wordt aangekweekt, kwam de vermelding dezer diss. nuttig voor.)

XII. SLAVERNIJ.

130. WYCGHEL, De Servis. L. B., 1707.
131. LAMBRECHTSEN, W. R., Diss. de libertate et servitute. L. B., 1716.
132. LAM, G. ²t., De conditione servorum. L. B., 1727.
133. LANDSCHOT, N. VAN-, De servorum conditione. L. B., 1740.
134. CAPITEIN, J. E. J., Staatskundig godgeleerd onderzoek-schrift over de Slavernij, als niet strijdig tegen de Christelijke vrijheid, door —, een Moor uit Africa. Uit het latijn vertaald door Hier. de Wilhem. Te Leiden bij Th. Ronk, 1742. kl. 4°. Op de Kon. Bibl. in één band met Capitein's twee „predikatiën“, door hem, beroepen predikant op D'Elmina aan 't kasteel van St. George ter Kuste van Guinea, voor zijn vertrek daarheen in 1742 hier te lande uitgesproken. Met portret.
 (De oorspronkelijke latijnsche dissertatie is niet op de Kon. Bibl. aanwezig en ook elders niet vermeld gevonden. Maar curieus is het in deze vertaling te lezen met welke drogredenen de slavernij door of op naam van een op jeugdigen leeftijd hierheen gevoerden, in het Christendom opgevoeden en tot godsdienstleeraar opgeleiden neger van het Christelijk standpunt werd verdedigd. Met hoeveel zalving Capitein ook in deze dissertatie en in de daarbij gevoegde „predikatiën“ over de voordeelen voor hem en voor zijne voormalige landgenooten van de zegeningen van het Christendom en van de beschaving sprak en hoe groot ook zijne verwachtingen schenen van het door hem onder zijne landgenooten uitoefenen predikambt, zeer lang schijnt die ingenomenheid niet te hebben geduurd. De geschiedenis toch verhaalt dat hij vrij spoedig na zijne terugkomst te d'Elmina het beschavingspak aflegde en tot zijne landgenooten in de bosschen vlood, om er nimmer uit terug te keeren.)
135. VERMEULEN, G. A., De Conditione servorum praesertim in colonia Surinamensi. L. B., 1743.
136. HUTCHINSON, B. G., De Servitute. L. B., 1758.
137. DE VRIES, H. J. A., De jure servorum. Hardw., 1761.
138. ROYER, A. J., De natura et indole servitutis tum ex jure

naturae tum ex legibus civilibus Hebraicorum, Romanorum et etiam Belgarum. L. B., 1762.

139. AB AYLVA, H. W.-, De servitute tum in genere, tum in specie de servitute poenali. Fran., 1770.
140. HERBERT, E. J. M.-, Diss. nonnulla exhibens de servis. L. B., 1774.
141. BEELDSNIJDER, J.-, Diss. de Statu servorum, praesertim qui in coloniis Batavorum Indiciſſeſcundum leges obtinet. L. B., 1775.
142. MEYNADIER, J., Diss. de servitute obnoxia. Tr. ad Rh., 1775.
143. DE JONGH, W.-, Diss in qua in genuinam originem et jura servitutis ex principis juris naturae Roman. et patrii inquiritur. Gron., 1775.
144. SPENCER, C.-, De jure et officio dominorum in servos, in coloniis Indo Occident. Gron. 1779.
145. SCHUYLENBURG, A., De servorum manumissionibus. L. B., 1779.
146. REYKE, P. J. L.-, De Servis. L. B., 1799.
147. ROSENTHAL, J. Th. H. NEDERMEYER VAN-, De servorum Afrorum commercio eoque recte sublato, nec non de Afrorum servitute penitus tollenda. L. B., 1816.
148. VAN MASSOW, F.-, De servitute conventionali secundum juris hodierni rationem. L. B., 1821.
149. FALCK, G. C.-, De servo, libertate donato, si Europae solum attigit. Amst., 1834.

(Deze 20 dissertatien, in ruim eene eeuw aan de quaestie der slavernij gewijd, bewijzen wel hoezeer dat vraagstuk de aandacht trok.

Bevreemdend dat, sedert zoovele millioenen slaven de geheele wereld over gedurende de laatste halve eeuw werden vrij verklaard, de emancipatie-quaestie en de werking der vrijverklaring de aandacht der dissertatie-schrijvers niet meer schijnt te hebben getrokken. Ongetwijfeld levert het onderwerp toch nog stof te over voor belangrijke verhandelingen.)

XIII. NEDERLANDSCH-WEST-INDIE.

150. NISSAEUS, H. W.-, De nonnullis in Colonia Surinamensi observatis morbis. Hard., 1791.
151. HEYLIDY, C. J., Over de vroegere en hedendaagsche strafrechtspleging in Suriname. Utr., 1857.

152. BELMONTE, B. E. C., Over de hervorming van het regeeringsstelsel in Ned.-West-Indië. L. 1857.

(Z. m. beoordeeling in de „Alg. Konst- en Letterbode” van 1859, no 51. Daarin is ook melding gemaakt van een ander geschrift van denzelfden schrijver; „Neêrlands West-Indië en zijne belangen en dr. W. R. van Hoëvell in zijne „Slaven en Vrijen,” (L., 1855,) door mij min gunstig beoordeeld in het tijdschrift „Gelderland” van Febr. 1856.)

- L. n. 153. TYDEMAN, F. G. L., Over de epidemie van typhus, geheerscht hebbende op het etablissement voor de Europeesche kolonisatie op Suriname, te Groningen aan de Saramacca. L. 1860.

(Zie ook de stukken onder het hoofd Slavernij. De quaestie der slavernij en der emancipatie is inzonderheid eene Westindische quaestie, omdat in West-Indië de slaven eeuwen lang de eenige werkkraft uitmaakten.)

Men ziet, de oogst was tamelijk ruim en in het tijdvak van anderhalve à twee eeuwen, waarover ons onderzoek zich uitstreckte, was menige academische dissertatie, menige professorale oratie of verhandeling, aan koloniale onderwerpen gewijd, te vermelden.

In de vorige eeuw trokken vooral een drie of viertal onderwerpen de aandacht, welke alle ook nog in de tegenwoordige werden besproken. In de eerste plaats het wezen, het karakter der kolonien zelve, haar rede van bestaan. Zie eenigen der dissertaties in de eerste rubriek vermeld. Daarover kan men ond. and. ook raadplegen het bekende werk van de heeren Willer en Cornets de Groot: „Het eiland Boeroe en de Kolonisatie in Ned.-Indië.” Amst., 1858.

In de tweede plaats de quaestie der slavernij, welke, zoo zij al niet uitsluitend eene koloniale quaestie is, toch zeer nauw daarmede samen hangt. Zie de diss. onder de 12de rubriek vermeld.

In de derde plaats, het karakter, de privilegien onzer Oost-Indische Compagnie, de magt van den Gouverneur-Generaal, de wijze van beheer onzer kolonien. Zie de stukken onder de 2de en 3de rubriek vermeld.

In de vierde plaats, in verband met de zooeven bedoelde privilegien der Oost- en West-Indische Compagnien, de strijd tuschen deze en de Zuid-Nederlanders en anderen, die ook deel

wenschten te nemen in de vaart op Oost- en West. Zie n°. 11 tot 14.

In deze eeuw trok inzonderheid de aandacht de handel, zoowel die der O.-I. C., als die der Handelmaatschappij, als het koloniaal handelstelsel in het algemeen. Zie de 7de rubriek.

Eenige dissertatiën werden gewijd aan het aantoonen der verschillpunten tusschen de Nederlandsche en de Indische wetgeving; in enkele werden bepalingen uit het Reglement op het beleid der Regeering in Ned.-Indië besproken: die op het Nederlander-schap, die op het recht van verblijf, die op den Raad v. N.-I., die op de drukpers, die op de politieke uitzetting; die van het bekende art. 56. Zie vele diss. onder de 3de rubriek vermeld. Eenigen bespraken andere Staatsrechtelijke quaestien: de bevoegdheid van den Nederlandschen wetgever ten aanzien van de koloniën, n°. 48, de vraag of naar onze Grondwet onze koloniën (juister, overzeesche bezittingen) deelen des Rijks zijn, n°. 50, de afscheiding der rechterlijke en administratieve macht, n°. 49. Enkeligen behandelden quaestien van mohammedaansch recht; zie rubriek IX. Anderen bespraken enkele bepaalde koloniale instellingen: de Weeskamers, zie rubriek V, of punten van koloniaal belang, n°. 38, de erfelijkheid der regenten op Java, of de strafvervolgingen tegen koloniale ambtenaren ingesteld, n°. 31, of de zeerooverij, n°. 63—65, of de deportatie-quaestie, n°. 53—56. (Zie het daarbij aangeteekende.)

Slechts betrekkelijk weinige dissertatiën, meer professorale oratiën werden vermeld gevonden op het zoo ruim gebied der natuurkunde en der Indische taalkunde betrekking hebbende: zie 8ste rubriek; niet velen ook, waarin tropische ziekten en geneesmiddelen werden behandeld, met uitzondering althans der cholera: zie 11de rubriek; nog minder stukken werden gewijd aan de in onze koloniën zoo talrijke Chineezers en aan de West-Indische zaken: zie de 10de en 13de rubriek.

Groot is daarentegen de reeks van hen, die historische of historisch-politische punten, op onze koloniën betrekkelijk, behandelden. Om ons tot de schrijvers van den lateren tijd te bepalen: De heer Smulders, n°. 24, opende de rij met het bespreken van het bekende Tractaat met Engeland van 1824. De heer van der Chijs, n°. 25, volgde met zijne verhandeling over de Stichting der Vereenigde Oost Indische Compagnie. De heeren Mackay, Levyssohn Norman, Hoek, Spengler en van der Wijck, n°. 26—30, behandelden, in eene merkwaardige serie,

die we gaarne zouden zien vervolgen, ieder een deel van het tijdvak van 1808—1830. Eindelijk kunnen ook nog tot de historische dissertaties, meer of min op onze kolonie betrekkelijk, worden gebracht die van den heer H. A. van Dijk, no. 23, over de Admiraliteits-collegien en die sub no. 15 en 17 vermeld, over de oorzaken van den strijd tusschen Engeland en zijne Amerikaansche kolonien in de vorige eeuw.

Uit dit vluchtig overzicht ziet men dat menig punt van koloniaal belang in academische dissertaties werd besproken, maar tevens dat nog menig punt stof tot zoodanige dissertaties zou kunnen opleveren. Het liefst zouden wij zien dat promoveerenden, zich aansluitende aan hen, die het tijdvak van 1808 tot 1830 bespraken, het tijdvak na 1830 of vóór 1808 behandelden. Zoo zou langzamerhand in zulke dissertaties eene reeks, voor den lateren geschiedschrijver zeer nuttige, monographien over onze koloniale geschiedenis kunnen ontstaan, welke menig punt dier geschiedenis nader zouden toelichten. Het liefst zouden wij wenschen het later tijdvak het eerst goed behandeld te zien, zoowel omdat dit ons het meest belang inboezemt, en het voor de jeugdige schrijvers het nuttigst zoude zijn zich grondig bekend te maken met het tijdvak dat het dichtst bij het onze ligt, als omdat het ons voorkomt dat inderdaad behoefte bestaat aan goede monographien daarover. Een der beste, zoo niet het beste geschrift, waarin ons in beknopte en duidelijken vorm de wording, de werking en de uitkomsten van het kultuurstelsel worden beschreven, is ongetwijfeld Mr. N. G. Pierson's „Het Kultuurstelsel“ (Amst., 1868, in 1877 verwerkt in zijn: „Koloniaal Politiek.“)¹ Maar ook daarnaast is er nog plaats voor geschriften, waarin de wording en de werking van het kultuurstelsel worden beschreven.

Gemakkelijk zou het wel niet zijn om de wording en de werking van het kultuurstelsel of het regeeringsbeleid van den Generaal van den Bosch in eene of meer dissertaties van niet te grooten omvang goed te beschrijven. Maar bronnen zijn er in overvloed en de taak is aanlokkelijk, ook omdat de schrijver zeker kan zijn, zoo hij wat goeds weet voort te brengen, dadelijk

¹ Z. m. bespreking van beiden in de Kol. Kroniek in *De Economist* van Dec. 1868 en Febr. 1878.

naam te maken en vele lezers te zullen vinden. Evenzoo zouden het koffie- en het Preanger-stelsel, de suiker-enquête en de koffie-enquête en tal van andere koloniale onderwerpen stof tot belangrijke monographien kunnen geven.

Aan stof tot „koloniale dissertaties“ ontbreekt het dus allerm minst.

Kunnen niet alle promoveerenden meesterstukken leveren, laten zij zich daardoor niet weerhouden van te geven wat zij kunnen, overtuigd dat de critiek over het werk van een eerstbeginnende eene zachte zal zijn, en dat, ik zeide het hierboven en vroeger meermalen, onder anderen in mijne recensie van Spengler's dissertatie in *Themis*, 1863, de literatuur-opgaven, welke men zeker is in elke dissertatie aan te treffen, door velen zeer worden gewaardeerd.

Moge dan ook de lijst, welke wij thans gaven, weldra met heel wat nummers kunnen worden aangevuld.

Juni 1880.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.